

NTNU UB, Gunnerusbiblioteket

Bryllupsvers fra 1700-tallet. Av Sølvi Løchen.

Leilighetsvers:

1700-tallets litteratur var i Europa preget av rokokko. På nettstedet uis.no står det: «karakteristisk trekk ved lyrikken på denne tiden er den store mengde med små leilighetsvers vi får: hyllingsdikt, bryllupsvers, ja nyttepoesi i det hele».

Leilighetsvers er en gruppe dikt som ble populære på 1500-tallet. Dette er enkeltark påtrykt vers med ulikt innhold som ble solgt for noen skilling. Diktene kunne handle om ulykker, enkeltpersoner som hadde begått forbrytelser (hekser, tyver), branner, embetsmenn, etc. Disse ble det satt melodi til, og vi kaller dem skillingsviser.

Andre eksempler er gravvers og bryllupsvers. Det var adelen og den bedre borgerstanden som startet skikken med å trykke slike vers. Gravversene var ofte pompøse, og de kunne regne opp den døde forfedre. Dette er jo løfterikt for en slektsforsker. Men det var dessverre ikke uvanlig å legge til en prominent ane der det manglet en forfar eller -mor. Man må derfor ta slike gravvers med en klype salt. På et annet temamøte har jeg vist dere noen eksempler på gravvers. I «Benkestok-seminaret» vurderer Tor Vigerust tre gravvers fra 1600-tallet. De har satt opp aner fra Benkestokslekten, og han fant flere feil i oppsettet. Dette er bare et eksempel på falsknerier i genealogien, dette er et utbredt fenomen, dessverre.

Et bryllup. Kobberstikk fra tidlig 1700-tall av Albrecht Schmidt (Maihaugen).

Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum: Trondhjems gullalder. Bryllupsdrakter brukt i Trondheim 1785 og 1765. Cicillia Christina von Krogh og Johan Sigismund von Møsting (1785). © Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum

I bryllupsversene finner man færre aner enn i gravversene, men det som står der er mer til å stole på. Man finner brudgommens navn og ofte hans yrke eller stilling i samfunnet. For bruden finner man hennes pikenavn. Ofte hintes det om hvor brudeparet kommer fra. Det angis dato og sted for bryllupet.

Man finner ofte hentydning til datidens kvinnesyn. Mens mannen var husets hersker og den som bragte hjem inntektene, skulle kvinnen holde hus og føde barn. Bryllupsversene kan altså gi fingerpek om familiemessige og sosiale bånd («Den trykte kulturarv» av Horstbøll), og de har en viss personalhistorisk interesse.

Leilighetsversene var unntatt pliktavleveringsloven som virket i Danmark-Norge på 1700-tallet og vi har derfor ingen fullstendige samlinger. Dette var populært lesestoff blant folk flest, og mange samlet på dem i sine gjemmer. Fra 1700-tallet av skulle alle læres opp i å lese, slik at mange kunne

glede seg over slikt lesestoff.

Trondheim og Gunnerusbiblioteket:

DKNVS startet i 1760, og Gunnerusbiblioteket som overtok manuskriptsamlingen deres eier en lang rekke bryllupsvers fra 1700-tallet. Boktrykkerkunsten kom til Norge i 1643. De tidligste bryllupsversene til norske brudepar ble trykt i København. I 1739 opprettet J. Chr. Winding Trondheims første trykkeri.

På Gunnerusbiblioteket finnes en rekke slike bryllupsvers (1100 vers). I samlingen finnes det også trønderske brudepar. Navneliste over brud og brudgom finnes på Spesialsamlingens nettside:

<http://www.ntnu.no/ub/spesialsamlingene/katalog/bryllupsvers.htm>

Andre kilder:

Bergen offentlige biblioteks samling har også et register på sine nettsider. Der står det at bryllupsversene er et «godt supplement til bergensk personalhistorie og vår slekthistoriske samling». De er også alfabetisert etter brudens og brudgommens navn. Nasjonalbibliotekets liste kan også søkes opp, men er ordnet etter forfatter, ikke så nyttig for oss i slektsforskningen.

<http://www.bergen.folkebibl.no/lokalhistorie/bryllupsvers.html>

Hvem skrev versene?

Mange bryllupsvers er anonyme. I Sverige kom det en lov som forbød uvedkommende å skrive og selge bryllupsvers. Hvem som helst skulle ikke kunne sko seg på brudepar fra øvre sosiale sjikt. Det kunne være slektninger som skrev diktene. Det underlige er at det etter reformasjonen ofte var prestene som skrev disse versene. Underlig, fordi innholdet i tidlige tider ofte kan kalles frivolt. Det henspilles på den kristne tros vekt på ekteskapets viktigste plikt: å føre slekten videre. Det spilles på tvetydighet og vovete gåter. Vi har eksempler på at prester i Danmark fikk bot for usømmelig innhold. Dette forbindes med reformasjonen og at prester kunne gifte seg. Prestenes status ble lavere etter at katolisismen ble avløst av protestantismen. Fra rundt 1730 snudde trenden, og pietismen ble rådende. Versene ble høytidelige og beskrev brudeparets følelser.

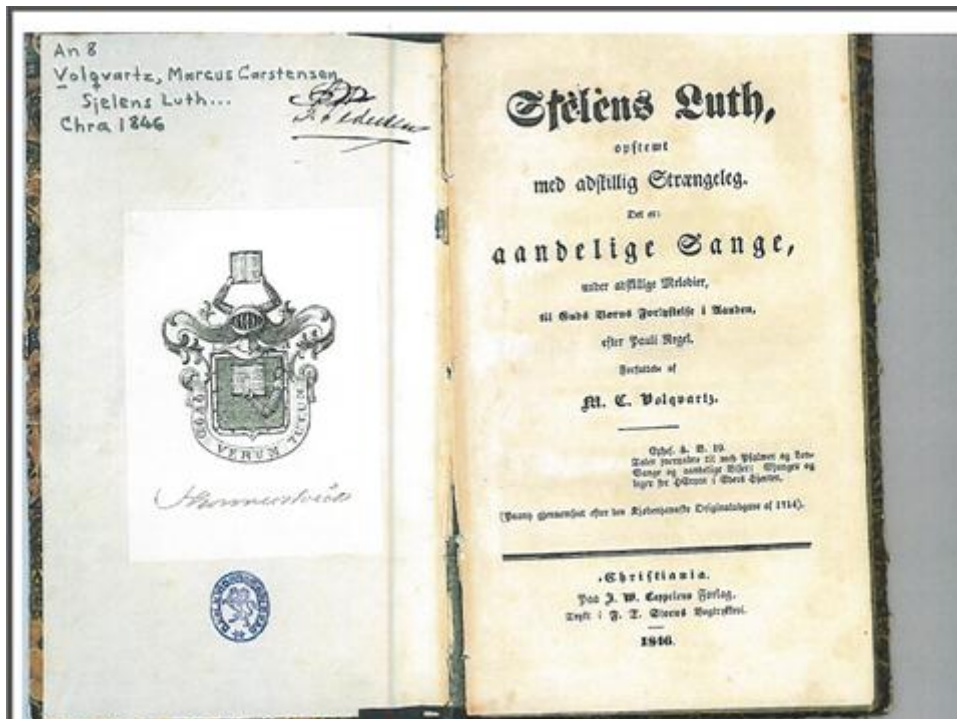

Reformasjonen. Luther med bibelen i kamp mot pavedømmet (SNL)

Diktene ble mer adstadiige og høytidelige. På 1700-tallet finner vi eksempler på at aktede forfattere, som f.eks. Petter Dass, skrev bryllupsdikt. Noen vers ble trykt i samlinger og gjenbrukt flere ganger. Gunnerusbiblioteket har et eksempel:

Volqvarts samling av leilighetsvers: «Marcus Carstensen Volqvartz og «Siælens Luth» (før 1708).»

Volqvarts ble født i Trondhjem 1678, familien kom fra Slesvig-Holstein. Han startet Trondhjems første private latinskole, og ble utnevnt til sogneprest på Ørlandet i 1714. «Siælens Luth» inneholder salmer, gåter, inskripsjoner og leilighetsdikt, blant annet bryllupsvers.

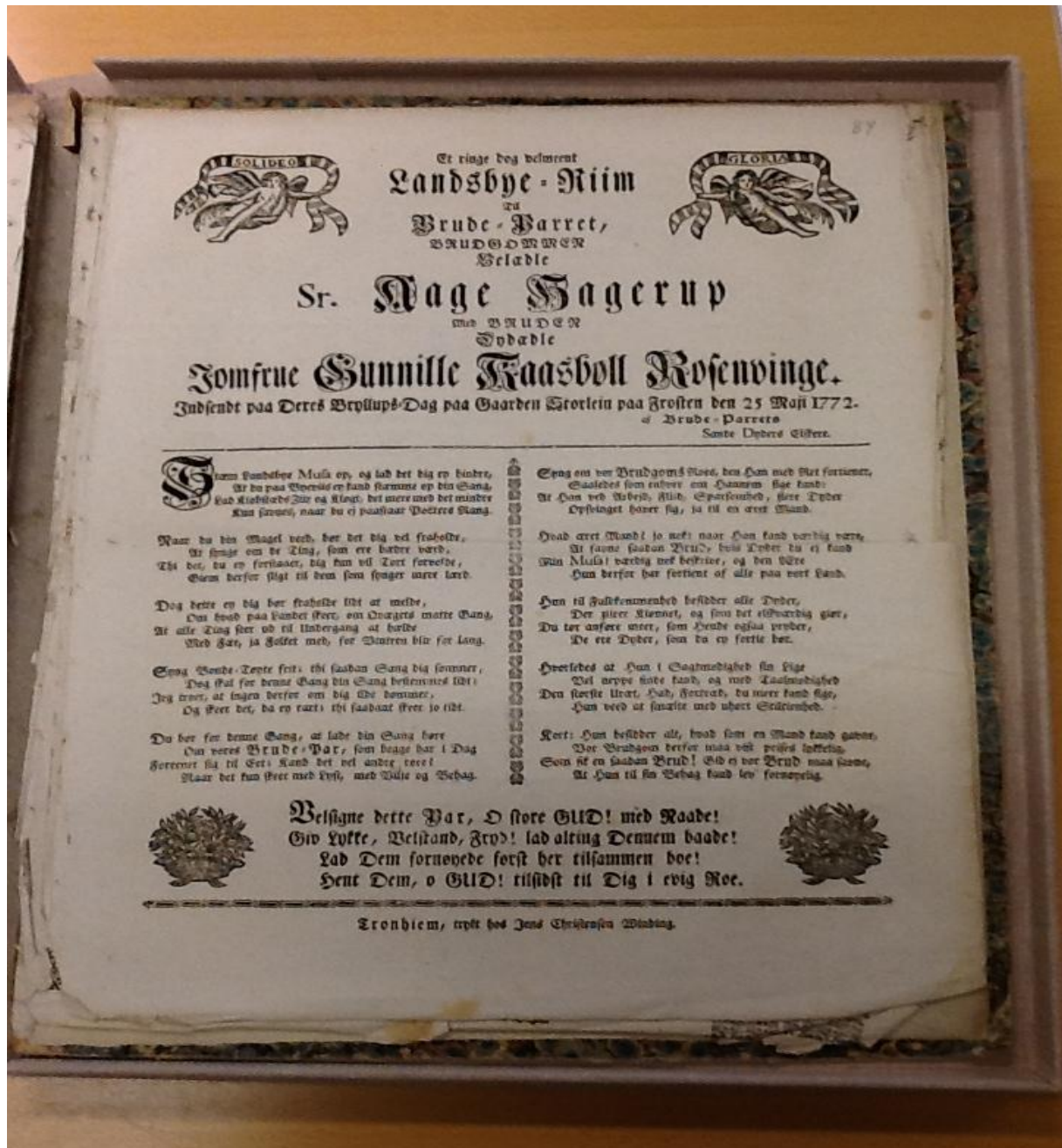

Nytte for slektshistorikere:

Bryllupsvers kan være til nytte for slektsforskere fordi de kan gi brudens pikenavn og hjemsted, brudgommens stilling eller yrke og hjemsted, vielsens dato og sted, hvor brudeparet skulle sette bo og enkelte andre mer kuriøse opplysninger. I enkelte tilfeller får vi også slektingers navn.

Man kan se dem som et tidsbilde på språk, lykkeønskninger, kvinnesyn, og man får et inntrykk av i hvilket sosialt sjikt brudeparet hørte hjemme.

Rundt 1730 ble det omslag i Danmark-Norge. Pietismen godtok ikke disse versenes innhold, og åpnet for mer forfinet fellesskap i følelsesliv mellom ektefellene. Kanskje skikken holdt seg noe lenger i Norge enn i Danmark. Mot slutten av 1700-tallet var det slutt på denne typen bryllupsvers.

Tekst:

En ringe dog velmeent Landsbye-Riim til
Brude-Parret, brudgommen Velædle **Sr.
Aage Hagerup** med bruden Dydædle
Jomfrue Gunnille Kaasbøll Rosenvinge.
Indsendt paa Deres Bryllups-Dag paa
**Gaarden Storlein paa Frosten den 25 Maji
1772** af Brudeparrets Sande Dyders
Elskere.

«At han ved Arbejd, Flid, Sparsomhed, flere Dyder
Opsvinget haver sig, ja til en æret Mand»

«Hun veed at smælte med uhørt Stiltienhed» – urett og fortred.

Litteratur:

Troels-Lund: Dagligt liv i Norden. B.6: Ægteskab og sædelighed. Trykt 1969.

Fortids kultur – samtids natur 1978, s.47 (Adresseavisen 13/3 1978)

Brudepar fra Vest-Telemark, siste del av 1700-tallet

Brudeferd i Hardanger. Tidemand og Gude, 1848.

Brudedrakter fra Numedal, slutten av 1700-tallet